

Göteborgs-Posten 16 juli 2015

Alf Hornborg | Nollsummespelet. Teknikfetischism och global miljö rättvisa

Litteraturrecensioner – Vad gör vi när våra ändliga resurser tar slut? Och hur kan så många bry sig så lite? I Nollsummespelet. Teknikfetischism och global miljö rättvisa tecknar Alf Hornborg tre huvudsakliga förhållningssätt inför den stundande katastrofen.

Elin Grelsson Almestad har läst – här hennes recension:

På midsommardagen, när svenskarna vaknade upp i bakruset efter den naturhyllande högtiden, spreds nyheten i de stora medierna. Forskare från de tre amerikanska toppuniversiteten Stanford, Berkeley och Princeton varnade för att jorden är på väg in i en ny utrotningsfas och att slutet kan vara nära för mänskligheten, till följd av de enorma ingrepp som människan gjort mot den globala miljön.

”Vi vill inte skapa en värld där de överlevande människorna avundas de döda”, sa Per Ahlberg, professor i evolutionär organismbiologi, ödesdigert i Sveriges Radios Studio Ett (22/6.2015).

Det är **märkligt** att leva i en tid med rubriker om utrotning av biologisk mångfald, massdöd och oåterkalleliga förändringar i ekosystem och livsvillkor för allt levande på jorden. Märkligt kanske framförallt för att rubriker om utrotning och katastrofer inte leder till någonting alls. Du skräckas lite av att livet på jorden står under akut hot, länkar på Facebook, sedan har någon lagt upp ett roligt klipp på en kattunge och du går vidare. Klickar like, bokar den där flygresan, lyssnar vidare på politikernas käbbel och pratar om husrenoveringar och jobb. Från politiskt håll råder absolut konsensus om att hålla tillväxten igång, trots medvetenheten om jordens ändliga resurser, och enorm tilltro sätts i stället till tekniska framsteg och marknadsekonomins möjligheter att reglera miljöutsläpp och utvinning av fossila bränslen.

I *Nollsummespelet. Teknikfetischism och global miljö rättvisa* tecknar Alf Hornborg tre huvudlinjer av förhållningssätt inför den stundande katastrofen: den första är, som konstaterat ovan, att förneka att det skulle finnas problem som inte kan lösas av marknad och ny teknologi. Den andra är att medge att det krävs omfattande politiska och kulturella reformer, men tro att sådana reformer är genomförbara inom nuvarande kapitalistiska system. Den tredje linjen är att erkänna risken för katastrof, men inte kunna tänka sig en realistisk strategi för att förhindra den.

Den globala diskussionen om så kallad hållbar utveckling domineras av en bagatellisering av hindren för att genomföra nödvändiga åtgärder, menar Hornborg. För att förbli trovärdiga måste såväl politiker som forskare inta en kritisk hållning till dagens konsumtion och transporter, men samtidigt erbjuda vägar som inte framstår som alltför obekväma och provocerande. Föreslå en köttfri dag i veckan, men ifrågasätt inte köttätandet som norm. Erbjud köp av utsläppsrätter vid flygbokningen, men föreslå inte totalförbud för inrikesflyg. Diskutera gärna konsumtionshysteri, men våga inte ifrågasätta den tillväxt som konsumtionen underhåller.

Alf Hornborg, kulturanthropolog och professor i humanekologi, bygger här vidare på de teser som han presenterade i *Myten om maskinen* (2010). Redan där gjorde han upp med de naiva förväntningar som teknikoptimism och tillväxt är behäftade med. För Hornborg är de tre huvudlinjerna som bemöter den globala katastrof som väntar oss otillräckliga. Den traditionella synen på tillväxt går stick i stäv med vad naturen gett oss: ändliga resurser. Så länge samhällets strävan efter tillväxt bygger på ökad förbränning av naturresurser står det i motsättning till naturens lagar.

Den fria marknaden konstituerar heller inget jämlikt utbyte, hur fri den än kan tänkas vara. ”Den förhärskande världsbilden – det vi kallar ekonomi – tränar oss att tänka att den fria marknadens transaktioner per definition är jämlika och rättvisa”, konstaterar Hornborg innan han med fötterna stadigt grundade i Marx kritik kring det ojämna utbytet av näringsämnen och materiella resurser utvecklar det till en teori

som i dag innefattar ett globalt perspektiv och naturresurser. Det vill säga: det ekologiskt ojämna utbytet innebär att transaktionen mellan ett så kallat moderniserat land i nord och ett så kallat land under utveckling i syd kan vara jämn ekonomiskt, men den ena regionen säljer naturresurser till ett alltför billigt pris och den andra maskiner till ett högt pris, vilket innebär att den ena regionen utarmas på naturresurser och belastas miljömässigt.

Mönstret med ekonomiska kärnområden och exploaterade periferier är, som Hornborg visar, historiskt genomgående och sker både på lokal och global skala. Någon betalar alltid det högsta priset. Så kan exempelvis svenskar stoltsera med biobränslebilar och känna sig miljömedvetna, samtidigt som etanolproduktion innebär ökad avverkning av tropisk regnskog och odrägliga villkor för de arbetare som skördar sockerrör till produktionen. Vi kan skryta om minskade utsläpp samtidigt som vi förlagt produktionen av det som skapar våra utsläpp till ett låglöneland. Det är – kort sagt – ett nollsumme- spel när det gäller miljöpåverkan, vi har bara placerat påverkan någon annanstans.

Nollsummespelet är ingen bok som kommer göra det lättare att utstå nyheter om jordens utrotningsfas, men den ger en klarare blick på vilka som drabbas och varför. Den skärper också synen i teknikoptimismens dimma, där Hornborg återvänder till begreppet teknikfetischism som även stod i fokus i Myten om maskinen. Alla kommer inte kunna ta del av teknik och det måste alltid finnas en teknikproduktion som utvinner energi och exploaterar arbete och resurser, något såväl Marx som socialdemokratin misslyckades med att se, låsta inom modernitetens ramar.

Här lyckas inte Hornborg riktigt övertyga mig; om vi har möjlighet att tänka oss ett samhälle med ett annat system än kapitalismen och ett jämnt utbyte – skulle det inte vara möjligt att skapa en teknikutveckling som både är jämlik och används på ett globalt, demokratiskt sätt som alla kan nyttja? Teknik och kapitalism har så här långt varit oavhängiga varandra, men om det går att tänka sig en annan värld finns det inget som säger att just tekniken inte kan utvecklas annorlunda. Mer lokalt anpassat till skilda behov och med ambitionen att framförallt täcka de tekniska basbehov som

sjukvårdsutrustning och annat som ofrånkomligen kommit mänskligheten till gagn. Tekniken kommer inte rädda oss och är i dag ett uttryck för ekologiskt asymmetriskt utbyte, men i en värld som inte drivs av exploaterande utveckling och som kan tänka utanför den totaliserande moderniteten skulle också tekniken kunna få en annan roll.

Ämnet

Den traditionella synen på tillväxt går stick i stäv med vad naturen gett oss: ändliga resurser. Så länge samhällets strävan efter tillväxt bygger på ökad förbränning av naturresurser står det i motsättning till naturens lagar, anser **Alf Hornborg** i sin bok *Nollsummespelet. Teknikfetischism och global miljö rättvisa*.

Skribenten

Elin Grelsson Almestad är författare och kulturdebattör. Medverkar regelbundet på GP Kultur.